

**РЕЦЕНЗИЯ ОТ ПРОФ. Д-Р АДРИАНА БЛАГОЕВА
НА ДИСЕРТАЦИЯТА НА ТЕОДОРА ПАВЛОВИЧ НА ТЕМА
„ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ОСНОВИ НА ДИРИГЕНТСКОТО ИЗКУСТВО”
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР”**

Теодора Павлович е завършила две специалности в НМА „Проф. П. Владигеров” - „Тонрежисура” /1983 г. / и „Хорово дирижиране” /1988 г./ Професор е по хорово дирижиране от 2007 г. и в момента е завеждащ катедра „Дирижиране” към ТКДФ на НМА „Проф. П. Владигеров”. Тя е диригент на СКХ „В. Арнаудов” /1991 г./ и смесения хор на Класик ФМ Радио /2005 г./.

Респектираща е творческата биография на проф. Павлович. Тя е изтъкнат специалист и хоров диригент с голяма международна известност. Участвала е като член на жури в международни хорови конкурси по цял свят; провеждала е майсторски класове по дирижиране и е изнасяла лекции в Германия, Италия, Испания, Франция, Холандия, Гърция, Русия, САЩ, Япония, Китай, Хонг Конг, Тайван, Макао; изнасяла е концерти с Камерния филхармоничен хор на Тайван, Световния младежки хор, Камерния хор на Московската консерватория „П.И.Чайковски” и мн. др.

В момента проф. Павлович е представител на България в Световния хоров съвет. Тя е била вицепрезидент за Европа на Международната федерация за хорова музика; председател на артистичната комисия на световния младежки хор, вицепрезидент на европейската хорова федерация и други.

Носител е на редица български награди, между които и „Златен век – звезда” на Министерството на културата.

Трудът на проф. Теодора Павлович **„Психологически основи на диригентското изкуство”** разглежда диригентската дейност през погледа на психологията, като специално се търсят „общите психологически закономерности, характерни за всички видове диригентски дейности.”

/стр. 6/. Той е съдържа 158 страници, разпределени в увод, седем глави, заключение и приноси на труда и библиография.

Уводът е много конкретен, въвежда бързо, ясно и категорично в тематиката на труда. В него изчерпателно и обосновано са посочени мотивацията на автора за работа върху темата; обекта, целта, задачите и основните методи на изследване на проблематиката.

Първата глава - „Науката ”Психология на творчеството” – исторически предпоставки и развитие” - разглежда основните области на тази наука, нейната вътрешна структура и използваните научни методи.

Втората глава – „Психология на музикалното изкуство – история, развитие на науката, основни трудове” – спира вниманието на читателя върху изследването на психологическите проблеми на музиката от учени – психолози и от професионални музиканти с определени познания в областта на психологията.

Според автора областите на изследване, методологията и редица трудове в тези две научни сфери са необходима и важна предпоставка за изучаване на психологическите основи на диригентското изкуство.

Третата глава е „Психологически особености на дирижирането като вид художествено-творческа дейност”. Тук се дефинира понятието дирижиране като се цитират мнения и трудове на големи диригенти за спецификата и различните страни на този вид творческа дейност /Ш. Мюнш, Стравински, Бр. Валтер, Рудолф Кан-Шпайер, П. Чесноков, Ив. Спасов, К. Илиев, Добрин Петков и др./

Обръща се внимание, че „за психологическата характеристика на дирижирането като вид човешка дейност особен интерес представляват съвременните тенденции в психологията, които я свързват с теорията на информацията.” /стр. 35/.

Авторът представя схема на информационно-комуникативната верига при художествения музикален процес /стр. 44/. Тя пише: „Обект на нашето внимание ще бъдат основните психически процеси, които правят възможна диригентската дейност и осъществяването на сложните функции

на диригента в тази художествено-информационна верига.” /стр. 44/. За това е необходимо да „разграничим функциите и значението на отделните психически процеси при дирижирането..... в различните етапи на творчески процес.”/стр. 44/.

„Психо-физиологични основи на диригентската дейност” е заглавието на **Четвърта глава**. Изтъква се, че „за да разкрием поне част от сложните психо- физиологични процеси, функциониращи при дирижирането, налага се да проследим ролята на главните физиологични анализатори.”/стр. 47/. Очертава се важната им роля в осъществяването на диригентската дейност.

„Зрителният анализатор първи възприема кодираната от композитора музикална информация /партитурата/. Той декодира, анализира и синтезира тази информация.” /стр. 47/. „Зрителният апарат на диригента играе съществена роля и за предаването на един от най-важните компоненти на музикалния образ – емоционалния.”/ стр. 49/.

Когато говори за доминиращата роля на слуховия анализатор, вниманието на автора се спира и върху въпросите за „зоналната възбудимост на ушните резонатори, „нетемпериранията” система на тяхното настройване....., както и на теорията за бинауралното слушане.” /стр. 51/. Говори се също и за значението на т. нар. „вътрешен слух” на диригента.

При очертаване значението на двигателния анализатор се изтъква, че: „невро-физиологичната система, която осъществява анализа и синтеза на двигателните сигнали, има също важно значение при дирижирането.” /стр. 53/. Авторът пише: ”Създаването на комплекс от условни рефлексии, които ще направят възможно използването на целенасочени движения от всички видове, е и главната цел на обучението по техника на дирижирането.” /стр. 54/. В тази връзка обосновано се твърди, че: ”постепенното превръщане на съзнателно регулираните движения в автоматични е от изключителна важност при дирижирането, тъй като по този начин се освобождават мозъчните центрове от голямо натоварване.” /стр. 56/. Пак във връзка с двигателния анализатор се отделя внимание и на т. нар. „кинетици усещания”. Те са свързани с „необходимостта от съзнателен

контрол върху напрежението и освобождаването на различните групи мускули” /стр. 57/ в процеса на дирижиране.

В края на Четвърта глава се правят два важни за изследваната тематика извода:

- „въздействието на диригента върху неговия „инструмент” е в същността си психологическо..... и в това се състои уникалността на диригентската дейност” /стр. 58/;

- представя се хипотеза за психо-физиологичните основи на дирижирането като вид творческа дейност, а именно, че: „паралелното и взаимодопълващо се действие на двете хемисфери на човешкия мозък има решаващо значение за успеха на диригентската дейност.” /стр. 62/.

Пета глава е една от най-големите по обем. Тя навлиза сериозно в спецификата на основните когнитивни процеси при дирижирането – усещания, възприятия, представи, памет, внимание. Цитират се извадки от много научни трудове, за да се потвърди връзката между вида процес и диригентската дейност. Важно място в тази глава заемат разсъжденията за използването на различните видове памет и концентрацията на вниманието в дирижирането. Изтъква се, че: „дирижирането е една от най-сложните видове човешки дейности от гледна точка на способностите за концентрация на вниманието.” /стр. 98/.

Шеста глава разглежда висшите когнитивни процеси творческо мислене и творческо въображение. Отново разсъжденията на автора са подкрепени с цитати от различни трудове. Обърща се внимание и на творческата интуиция като психологически процес. Дефинира се същността на творческото въображение, без което диригентското изкуство е невъзможно. То е „въображение целенасочено, обърнато към конкретните задачи на партитурата, преминало през мисълта и съдържащо целия емоционален заряд на личността.” /стр. 120/.

Седма глава разглежда подробно емоционално-волевите психически процеси в диригентското изкуство.

Очертани са два аспекта на емоционални процеси:

– емоционален капацитет на диригента и възможността му за емоционално осмисляне на творбата;

- сугестивно въздействие на диригента върху изпълнителите.

Разглеждат се също и емоциите, на които диригентът е подвластен в ежедневието си и които също оказват влияние върху цялостния творчески процес.

Отделено е място и на т. нар. стресори – отрицателни емоции от различен характер, които неизбежно се отразяват в дейността на диригента.

Волевите процеси в диригентската дейност също са разгледани в два аспекта:

- „волеви процеси, свързани с музикалното изпълнение, т.е. участващи директно в творческия процес;
- волеви процеси, проявяващи се в извънмузикалните аспекти на диригентската професия – организационни, институционално-управленски и т.н.” /стр. 135/.

В заключение авторът подчертава, че: „значението на волевите психически процесие изключително голямо и те без съмнение стоят в основата на изграждането и утвърждаването на личността на диригента.” /стр. 141/.

Заклучението на труда прави равносметка на изпълнението на поставените като цел на изследването задачи и предлага важни общи изводи:

„1.Когнитивните процеси са доминиращи във всеки етап от работата на диригента.

2.Висшите когнитивни процеси имат изключително важна роля, ...създавайки стабилна база за ...общата диригентска концепция и нейната реализация.

3.Емоционалните и волевите психически процеси са от особена важност за пълноценната творческа реализация на диригента.” /стр. 143,144/.

Библиографията включва респектиращите 88 печатни издания и един интернет източник на български, руски и английски езици.

Трудът на Теодора Павлович „**Психологически основи на диригентското изкуство**” е сериозно и задълбочено изследване. В него се търси отговор на въпроса как различните психологически и психични процеси се отразяват върху диригентската работа и диригентското изпълнителство. Доказва се, че познаването на тези процеси осмисля многопосочността на диригентската дейност.

Изложението е обогатено с много цитати. Изводите, направени от сравняването и анализирането на цитатите, са и своеобразна база на изложението.

Стилът на изказване е научен, с умело приложена професионална терминология. Използвана е голяма по обем библиография, която помага за задълбоченото и многостранно навлизане в тематиката.

Дългогодишният диригентски и педагогически опит на проф. Теодора Павлович ѝ позволява да анализира проблематиката като вещ познавач на същината на диригентския творчески процес. Не случайно при разсъжденията ѝ върху различните психологически процеси в дирижирането често се споменава за необходимостта от по-задълбочено запознаване на студентите – диригенти с тях.

Приемам и подкрепям предложените от автора приноси на труда. Специално трябва да се подчертае, че изследването като цяло има ясно изразен научен принос именно като първо у нас в областта на психологията на диригентското изкуство. Към това трябва да се добави и неговата познавателна стойност.

По темата на труда има три публикации, една от които е в „International Choral Buletin” – списанието на Европейската федерация за хорова музика /4, 2019/.

На базата на всичко гореизложено, убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” на проф. Теодора Павлович.

13.01.2020 г.
София

проф. д-р Адриана Благоева